

การประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรจากภาพจำหลักปราสาทขอม
Headdress and Head-gear of Apsara Dancers from the Main Image in
Sikhoraphum Sanctuary, Amphoe Sikhoraphum, Surin Province

สมหมาย มุ่งศิลธรรม* อัคราพร สุขทอง คณิงนิตย์ ไสยโสภณ
Sommai Mungsillatham, Ajaraporn Sukthong, Kanuengnit Saiyasopon
E-mail: Sommaai 2502@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรจากภาพจำหลักปราสาทขอม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรในภาพจำหลักปราสาทขอมไทยและกัมพูชา และพัฒนาเป็นศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสร พื้นที่ศึกษาคือ ภาพจำหลักนางอัปสรที่ปราสาทศิขรภูมิ อำเภอศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย และปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนาโดยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า บนศีรษะภาพจำหลักนางอัปสรบนเสาดิตกับผนังประตูทางเข้าปราสาทประธานปราสาทศิขรภูมิทั้งสององค์นั้นจะมีศิราภรณ์ประดับศีรษะ สำหรับลวดลาย รูปทรงของศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสร ด้านล่างของศิราภรณ์เป็นกรอบกระบังหน้าทรงโค้งแกะสลักลวดลายสวยงาม ถัดขึ้นไปเป็นดอกฉัตรพระอินทร์ประดับอยู่สี่ทิศ ด้านบนสุดเป็นยอดของศิราภรณ์มีลักษณะเป็นแผ่นสามเหลี่ยม แกะสลักลวดลาย และมีลวดลายใบไม้ทรงโค้งคูมีความอ่อนช้อยพลิ้วไหวประดับด้านข้างซ้ายและขวา ส่วนความหมายไม่ปรากฏแน่ชัด ส่วนภาพจำหลักนางอัปสรที่ปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชานั้น มีรูปแกะสลักอยู่ถึง 1,800 นาง มีลักษณะเครื่องแต่งกาย และศิราภรณ์ประดับศีรษะแทบไม่ซ้ำกันเลย

ในการประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรจากภาพจำหลักปราสาทขอม ด้านความหมายที่เห็นเด่น ๆ คือ เพื่อใช้สวมใส่ให้เกิดความสวยงาม หากมองให้ลึกลงไป ลายดอกฉัตรพระอินทร์ก็อาจจะหมายถึง การบูชาเทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวกัมพูชา คือ พระอินทร์ตามชื่อ ดอกไม้ ส่วนฉัตรบนศิราภรณ์ก็หมายถึง เครื่องสูงสำหรับแขนง ปัก ตั้ง หรือเชิญเข้ากระบวนแห่เพื่อเป็นเกียรติยศ ฉัตรมีรูปร่างคล้ายร่มที่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ฉัตรถือเป็นของสูง เปรียบเสมือนสวรรค์ซึ่งเป็นศูนย์รวมจักรวาล ใช้ในการบูชาองค์เทพเช่นกัน ด้านลวดลายเห็นว่าให้ความรู้สึกสวยงาม น่าสนใจ อลังการ ด้านการออกแบบรูปทรงศิราภรณ์แต่ละอันมีลวดลายที่แปลกใหม่ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สวยงาม ด้านวัสดุใช้วัสดุที่หาได้ง่ายแต่ทนทาน ด้านวิธีการประดิษฐ์โดยรักษารูปแบบ ของเดิมที่ปรากฏบนปราสาทขอม สืบถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์กัมพูชา มีความงดงาม แสดงถึงการประดิษฐ์ศิราภรณ์อย่างพิถีพิถัน วิจิตรบรรจง เพื่อสร้างสรรค์ผลงานออกมาให้ดีที่สุด ในการประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะได้ประดิษฐ์ศิราภรณ์ 2 แบบ คือ สำหรับ ตัวแสดงตัวเอก และ ตัวแสดงตัวรอง ในแต่ละแบบมีความหมายเชิงปรัชญาในการประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะ นางอัปสรจากภาพจำหลักปราสาทขอม

คำสำคัญ: ศิราภรณ์ ภาพจำหลัก นางอัปสร

Abstract

The objective of this research were: 1) to study of head ornaments of Apsaras that found on the carved-stone images in the Khmer sanctuaries of Thailand and Cambodia, 2)to invent and develop a head ornament of Apsara for performing. The carved-stone images of Apsaras found at Prasat Sikhoraphum in Sikhoraphum district, Surin province, Thailand, and at Angor Wat in Cambodia were selected for this study. Research and development used qualitative data collection techniques and presented by descriptive analysis analytical technique. The study found that Apsaras wearing head ornaments on the pillars closed to the wall of the Principal Tower's entry gate at Prasat Sikhoraphum. According to the patterns and styles of the head ornaments found at Prasat Sikhoraphum, the lower part of it is like a headdress adorned with beautiful and delicate motifs. Up from the lower part is "Dok Chart Phra-In" turning into four directions. The top of head ornament is like a triangle adorned with a beautiful-carving pattern and a leaf-motif that makes it looks beautiful and fluttering. However, those decorated patterns have an indefinite meaning. On the other hand, the study showed that there are 1,800 of Apsaras' carved-stone images found at Angor Wat in Cambodia. Interestingly, most of them are different in characteristics of costumes and styles of head ornaments. The principal concept for a invention of Apsara's head ornaments is for a beautiful to wear in the performing. However, when it is considering more deeply, the pattern of "Dok Chat Phra-In" might mean to make the worship to Indra (Phra-In) – the holy deity of Khmer people. Further, the multi-tiered umbrella or "Chat" found on the head ornament also means to the regalia that used for hanging, stabbing down, setting up, or presenting the prestige in a parade. "Chat" looks similarly to a multi-level umbrella and it is considered as a sacred thing. "Chat" is taken to compare with the heaven where the heaven is meant to center of the universe. chat is used in the ceremony to worship the gods, too. The principal concept for a invention of Apsara's head ornaments is for a beautiful to wear in the performing. Patterns of the invented head ornaments are very beautiful and attractive. According to styles of the invented head ornaments, they are decorated with new, creative, and beautiful patterns that are very attractive for those who have seen. It invented from durable materials that could be found easily such as a gasket. Further, the invented head ornament is an imitation of the traditional head ornaments found at the Khmer sanctuaries. It represents the outstanding identities of the Khmer ethnic people. The invented head ornaments are classified into two types, the head ornament for a protagonist and the head ornament for a sub-protagonist. Each type of the head ornament is produced basing on the philosophical concept of Apsara's head ornaments found on the carved-stone images in the Khmer sanctuaries.

Keywords: Siraporn, Photo etch, Mrs. Apsara

บทนำ

ในพุทธศตวรรษที่ 14-15 วัฒนธรรมเขมรได้แพร่อิทธิพลเข้าสู่ประเทศไทยบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล ดินแดน แถบนี้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางวัฒนธรรมและการเมืองของกัมพูชาทำให้วัฒนธรรมของกัมพูชาเข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นจะเห็นได้จากซากโบราณสถานจำนวนมากที่ปรากฏอยู่ เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทศีขรภูมิ เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2535)

สำหรับโบราณสถานประเภทปราสาทหินที่ตั้งอยู่ในประเทศไทยที่มีภาพสลักนางอัปสร ปรากฏอยู่ ได้แก่ ปราสาทศีขรภูมิหรือปราสาทระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย ปราสาทอิฐขนาดใหญ่จำนวน 5 องค์ (กฤษฏา พินศรี, 2548) ภาพจำหลักนางอัปสรปราสาทศีขรภูมิมี 2 องค์ มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก บนศีรษะของนางอัปสรจะมีศิราภรณ์ประดับศีรษะ สำหรับลวดลาย รูปทรงของศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรมันั้น ด้านล่างของศิราภรณ์เป็นกรอบกระบังหน้าทรงโค้งแกว่งสลักลวดลายสวยงาม ถัดขึ้นไปเป็นดอกฉัตรพระอินทร์ประดับอยู่สี่ทิศ ด้านบนสุดเป็นยอดของศิราภรณ์มีลักษณะเป็นแผ่นสามเหลี่ยมแกว่งและสลักลวดลาย และมีลวดลายใบไม้ทรงโค้งดูมีความอ่อนช้อยพลิ้วไหวประดับด้านข้างซ้ายและขวา ส่วนความหมายไม่ปรากฏแน่ชัด นางอัปสรที่ปราสาท ศีขรภูมินี้มีลักษณะคล้ายนางอัปสrabนผนังด้านหลังทางเข้าด้านทิศตะวันตกของปราสาทนครวัด (สมมาตร ผลเกิด, 2529)

เมื่อกล่าวถึงโบราณสถานประเภทปราสาทหิน คนส่วนใหญ่นึกถึงปราสาทนครวัดซึ่งเป็นปราสาทหินที่มีชื่อเสียงที่สุดในราชอาณาจักรกัมพูชา มีลักษณะเป็นปราสาทห้ายอดที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์สิ่งหนึ่งของโลก สร้างขึ้นโดยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 จุดประสงค์ของการสร้างเพื่อใช้เป็นสถานที่ฝังพระศพ (สิริวรรณ วงษ์ทัต, 2547) จุดเด่นของปราสาทนครวัดที่สังเกตได้ชัดเจน และแตกต่างจากปราสาททั้งหลายในกัมพูชาคือ ภาพสลักนางอัปสรที่สวยงามเป็นจำนวนมาก ปรากฏให้เห็นเสมอทั่วปราสาท มีภาพสลักนางอัปสรมากที่สุดประมาณ 1,800 องค์ แต่ละองค์สวยงามแตกต่างกันไป ทั้งรูปร่าง ทรงผม เครื่องแต่งกาย ท่าทาง ภาพนางอัปสรหรือนางอัปสราทุกภาพมีความอ่อนช้อยนุ่มนวลและงดงาม มองดูเสมือนหนึ่งมีชีวิต ซึ่งนางอัปสรมันั้นเกิดขึ้นจากพิธีกรรมเกษียรสมุทฺรในทะเลน้ำนม เพื่อให้ได้น้ำอมฤตมาดื่ม จะได้มีพลังและไม่ม้วยตาย จุดเด่นอีกจุดหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับนางอัปสราคือ เครื่องศิราภรณ์ประดับศีรษะของนางอัปสรแต่ละองค์มีลวดลายที่วิจิตรสวยงามและรูปแบบไม่ซ้ำกัน นับเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

จากลักษณะเด่นของนางอัปสรที่ปราสาทนครวัดและปราสาทศีขรภูมิในเรื่องศิราภรณ์ เครื่องประดับศีรษะของนางอัปสรแต่ละองค์ที่มีความวิจิตรงดงาม มีลวดลายที่แตกต่างกัน จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะ โดยศึกษาถึงประวัติความเป็นมา รูปแบบ ลวดลาย รูปทรง และความหมายของ ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรในภาพจำหลักปราสาทขอมไทยและกัมพูชา และประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะขึ้นใหม่ อันจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรในภาพจำหลักปราสาทขอมไทยและกัมพูชา
2. เพื่อประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะโดยพัฒนาจากศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรในภาพ

จำหลักปราสาทขอมไทยและกัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ปราสาทศิขรภูมิ อำเภอศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย และปราสาทนครวัด เมืองเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลด้านบริบทพื้นที่ ประวัติความเป็นมาของปราสาทศิขรภูมิ ประเทศไทย และปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชา ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ชาวบ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ กรอบการสังเกต กรอบการสัมภาษณ์ และกรอบการสนทนากลุ่ม ตลอดจนใช้เครื่องมืออุปกรณ์ช่วยในการบันทึกข้อมูลภาคสนาม ส่วนวิธีการเก็บข้อมูลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยเก็บทั้งข้อมูลจากเอกสารและลงภาคสนามโดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปราสาทขอมและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับนางอัปสรและศิราภรณ์ระดับศัรษะ นำหลักการและรูปแบบในการประดิษฐ์ศิราภรณ์ระดับศัรษะมาสร้างเป็น ศิราภรณ์สำหรับตัวเอกและตัวรอง โดยเก็บจากแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องและการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า นางอัปสรในภาพจำหลักปราสาทขอมไทย ปรากฏอยู่ที่ปราสาทศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ และนางอัปสรในภาพจำหลักปราสาทขอมกัมพูชาส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ที่ปราสาทนครวัด จังหวัดเสียมเรียบ ประวัติความเป็นมาของนางอัปสรมานั้น นางอัปสรมีความหมายว่า “ผู้เคลื่อนไหวในน้ำ” หรือ “ผู้กระดิกในน้ำ” ซึ่งเป็นลักษณะการเกิดของนางอัปสราที่ผุดขึ้นมาจากการกวนเกษียรสมุทร นางอัปสรเป็นเทพฝ่ายสตรีชั้นล่าง เป็นสตรีที่มีความงดงาม ประดับประดาด้วยเครื่องทรงที่วิจิตร สำหรับรูปร่างอัปสราบนเสาดิตกับผนังประตูทางเข้าปราสาทประธานปราสาทศิขรภูมิทั้งสององค์นั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก นางอัปสราทั้งสองอยู่ในท่ายืนมองเห็นด้านหน้า ฝีมือการแกะสลักละเอียดประณีตมาก บนศัรษะของนางอัปสราจะมีศิราภรณ์ประดับศัรษะ สำหรับลวดลาย รูปทรงของศิราภรณ์ประดับศัรษะนางอัปสรมานั้น ด้านล่างของศิราภรณ์เป็นกรอบกระบังหน้าทรงโค้งแกะสลักลวดลายสวยงาม ถัดขึ้นไปเป็นดอกฉัตรพระอินทร์ประดับอยู่สี่ทิศ ด้านบนสุดเป็นยอดของศิราภรณ์มีลักษณะเป็นแผ่นสามเหลี่ยมแกะสลักลวดลาย และมีลวดลายใบไม้ทรงโค้งคูมมีความอ่อนช้อยพลิ้วไหวประดับด้านข้างซ้ายและขวา ส่วนความหมายไม่ปรากฏแน่ชัด จากลักษณะการแต่งกายและเครื่องอาภรณ์ประดับของประติมากรรมรูปร่างอัปสรปราสาทศิขรภูมิ มีลักษณะคล้ายนางอัปสราบนผนังด้านหลังทางเข้าด้านทิศตะวันตกของปราสาทนครวัด และรูปร่างอัปสราบนผนังด้านใต้ปราสาทเจ้าสายเทวดา ซึ่งเป็นศิลปะแบบนครวัด สำหรับศิราภรณ์ของนางอัปสราที่นำมาประดับนั้น ล้วนเป็นเครื่องประดับที่นิยมกันมากในศิลปะแบบนครวัดทั้งสิ้น ส่วนภาพจำหลักนางอัปสราที่ปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชานั้นมีรูปแกะสลักนางอัปสราปรากฏอยู่ถึง 1,800 องค์ที่ทั้งหมดมีลักษณะเครื่องแต่งกาย และศิราภรณ์ประดับศัรษะแทบไม่ซ้ำกันเลย ในการประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศัรษะนางอัปสรจากภาพจำหลักปราสาทขอม มีการกำหนดความคิดหลักในการประดิษฐ์ คือ ใช้สวมใส่ในการแสดงบนเวที รูปแบบของศิราภรณ์ประดับศัรษะนางอัปสร อาศัยเอกลักษณ์หรือลักษณะ

เด่นด้านความหมาย ลวดลาย รูปทรง วัสดุที่ใช้ วิธีการประดิษฐ์ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของขอม ด้านความหมายของลวดลายที่ปรากฏบนศิราภรณ์นั้น มีความหมายหลายด้าน ที่เห็นเด่น ๆ คือ เพื่อใช้สวมใส่ให้เกิดความสวยงาม หากมองให้ลึกลงไป ลายดอกฉัตรพระอินทร์ก็อาจจะหมายถึง การบูชาเทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวเขมร คือ พระอินทร์ตามชื่อดอกไม้ ส่วนฉัตรบนศิราภรณ์ก็หมายถึง เครื่องสูงสำหรับแว่น ปัก ตั้ง หรือเชิญเข้ากระบวนแห่เพื่อเป็นเกียรติยศ ฉัตรมีรูปร่างคล้ายร่มที่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ฉัตรถือเป็นของสูง เปรียบเสมือนสวรรค์ซึ่งเป็นศูนย์รวมจักรวาล ใช้ในการบูชาองค์เทพเช่นกัน ด้านลวดลายเห็นว่าให้ความรู้สึกสวยงาม น่าสนใจ อลังการ ด้านการออกแบบรูปทรงศิราภรณ์ แต่ละอัน มีลวดลายที่แปลกใหม่ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สวยงาม สร้างความประทับใจให้กับผู้ที่ได้พบเห็น ด้านวัสดุใช้วัสดุที่หาได้ง่ายแต่ทนทาน เช่น ปะเก็น ด้านวิธีการ มีวิธีการประดิษฐ์โดยรักษารูปแบบของเดิมที่ปรากฏบนปราสาทขอม สื่อถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์กัมพูชา มีความงดงามแสดงถึงการประดิษฐ์ศิราภรณ์อย่างพิถีพิถันวิจิตรบรรจง เพื่อสร้างสรรค์ผลงานออกมาให้ดีที่สุด ในการประดิษฐ์ศิราภรณ์จากภาพจำหลักนางอัปสรปราสาทขอม โดยเสริมแต่งลวดลายศิลปะของไทยเพิ่มเติมเพื่อให้ออกมาในแนวผสมผสานระหว่างศิลปะไทยและเขมร เน้นลวดลายที่ปรากฏบนศิราภรณ์ในภาพจำหลักปราสาทขอม ซึ่งมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพื่อเพิ่มรสของความงาม ความสง่าและอ่อนช้อยให้กับศิราภรณ์ โดยปรับให้ดูกลมกลืนเพื่อความเป็นเอกภาพ แต่ยังคงอนุรักษ์มนต์คติเดิมเรื่องเอกลักษณ์ของปราสาทขอมเอาไว้ ประดิษฐ์ศิราภรณ์ 2 แบบ คือ สำหรับตัวแสดงตัวเอง และตัวแสดงตัวรอง ในแต่ละแบบมีความหมายเชิงปรัชญาในการประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรศิราภรณ์สำหรับตัวเองที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ประกอบด้วยส่วนที่เป็นยอดฉัตรซึ่งถือเป็นของสูงเปรียบเหมือนสวรรค์ซึ่งเป็นศูนย์รวมจักรวาล จึงนำมาไว้จุดสูงสุดบนศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรที่ประดิษฐ์ขึ้นสำหรับตัวเอง ถัดลงมาได้แก่ดอกไม้ประดับสีทอง ซึ่งดอกไม้สีทองมีความหมายสำหรับบูชาเทพจึงนำมาประดับบริเวณฐานของยอดฉัตร ด้านข้างเป็นลวดลายใบไม้ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของดอกไม้ช่วยเสริมให้มองเห็นองค์ประกอบที่สมบูรณ์มากขึ้น ถัดมาเป็นดอกฉัตรพระอินทร์ประดับอยู่ตรงกลางของศิราภรณ์ ดอกฉัตรพระอินทร์นี้เราสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในภาพจำหลักนางอัปสรปราสาทขอม ซึ่งชาวกัมพูชามีความเชื่อว่าเป็นสำหรับบูชาพระอินทร์ซึ่งเป็นเทพชั้นสูงและศักดิ์สิทธิ์มากสำหรับชาวกัมพูชา จำนวนดอกฉัตรพระอินทร์ที่อยู่บนศิราภรณ์เพื่อแสดงถึงฐานันดรศักดิ์และความสำคัญของผู้สวมใส่ ถัดลงมาด้านข้างเป็นท่อนพวงมาลัย เป็นศิลปะอีกอย่างหนึ่งของปราสาทขอม แสดงถึงความอ่อนช้อย พริ้วไหว สวยงาม อีกนัยหนึ่งคือความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อองค์เทพที่เคารพ ส่วนกระบังหน้าเป็นศิลปะขอม มีลักษณะเป็นกรอบหน้าส่วนเครื่องประดับศิราภรณ์ มีลักษณะรูปทรงเป็นทรงโค้งไปตามกรอบรูปหน้า แกะสลักลวดลายประดับที่วิจิตรสวยงาม มีความละเอียด ติดเพชรประดับตรงกลางแสดงถึงความเป็นตัวเอกสำหรับศิราภรณ์สำหรับตัวรองที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่นั้น ประกอบด้วยส่วนยอดศิราภรณ์ที่มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมทับซ้อนกันสี่ชั้น ความหมายของสามเหลี่ยมนั้นหมายถึงเขาพระสุเมรุที่เป็นศูนย์กลางแห่งจักรวาล ถัดลงมาได้แก่ ดอกฉัตรพระอินทร์ประดับอยู่ตรงกลางของศิราภรณ์ จำนวนดอกฉัตรพระอินทร์ที่อยู่บนศิราภรณ์ของตัวรองมีจำนวน 1 ดอก ซึ่งน้อยกว่าศิราภรณ์ของตัวเอง ด้านข้างเป็นท่อนพวงมาลัย และส่วนกระบังหน้าเป็นกรอบหน้าส่วนเครื่องประดับศิราภรณ์เป็นรูปทรงโค้งไปตามกรอบรูปหน้า มีการแกะสลักลวดลายประดับที่ไม่ละเอียดเท่าศิราภรณ์ของตัวเองและไม่ติดเพชรประดับตรงกลางแสดงถึงความเป็นตัวรองรูปแบบที่ต่างกันระหว่างศิราภรณ์ประดับศีรษะตัวเองและตัวรองที่เห็นได้

ชัดเจน ได้แก่ ลักษณะยอดฉัตร ลวดลายใบไม้ และจำนวนดอกฉัตรพระอินทร์ ศิราภรณ์ตัวเอกจะมียอดฉัตร
รูปทรงแหลม มีลวดลายใบไม้ประดับ และมีดอกฉัตรพระอินทร์ จำนวน 4 ดอกประดับอยู่ 4 ทิศ ส่วน
ศิราภรณ์ตัวรอง รูปทรงยอดศิราภรณ์เป็นสามเหลี่ยม ไม่มีลวดลายใบไม้ประดับ มีดอกฉัตรพระอินทร์เพียง
1 ดอก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรจากภาพจำหลักปราสาทขอม
ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่ค้นพบมาอภิปรายตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรในภาพจำหลักปราสาทขอมไทยและกัมพูชา

พบว่า นางอัปสรที่ปรากฏอยู่ที่ปราสาทศีขรภูมิประเทศไทยและปราสาทนครวัดประเทศกัมพูชานั้นมีความ
เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ฮินดู มีความเชื่อเรื่องลัทธิเทวนิยม ธรรมเนียมการสร้างปราสาทด้วยก้อนศิลา
ใหญ่โตนั้นไม่ใช่ธรรมเนียมของชาวพุทธ แต่เป็นคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ฮินดู มีผู้กล่าวถึงกำเนิดของนาง
อัปสรไว้หลายแบบ อันได้แก่ นางอัปสรที่เกิดจากการสร้างของพระพรหม และนางอัปสรที่เกิดจากการ
กวนเกษียรสมุทร ซึ่งเป็นเหตุการณ์หนึ่งในปางกุ่มาวตาร ที่พระวิษณุทรงอวตารลงมาเป็นเต่าเพื่อรองรับเขา
มันทระในพิธีกวนเกษียรสมุทรของเหล่าเทพและอสูรเพื่อให้ได้น้ำอมฤตที่ทำให้ผู้ดื่มเข้าไปมีชีวิตเป็นอมตะ ซึ่ง
การกำเนิดของนางอัปสร ที่ปราสาทนครวัดมีที่มาจากพิธีกวนเกษียรสมุทร การแต่งกายของนางอัปสรคือภาพ
สะท้อนวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีในราชสำนักขอมซึ่งยิ่งใหญ่เกรียงไกรในสุวรรณภูมิเมื่อพันปีก่อน เครื่อง
ศิราภรณ์ประดับศีรษะและเครื่องแต่งกายของนางอัปสรแต่ละนางนั้นมีลักษณะและรูปแบบที่ไม่ซ้ำกันเลย แต่
ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรส่วนใหญ่จะประดับด้วยดอกไม้ที่ชื่อว่า ดอกฉัตรพระอินทร์หรือชาวเขมร
เรียกว่าดอกเสนียดศก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เครือจิต ศรีบุญนาท (2550) ได้ศึกษาเค้าเงื่อนการแต่ง
กายและเครื่องประดับของกลุ่มตระกูลมอญ-กัมพูชาในเขตอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง พบว่า ภาพจำหลักนาง
อัปสรที่ปรากฏตามสถาปัตยกรรมในสมัยอารยธรรมขอมเมื่อ 1,000 กว่าปีล่วงมาแล้ว พบว่าการแต่งกาย
ของนางอัปสรเป็นไปตามความเชื่อของศาสนาฮินดู โดยเน้นความงามวิจิตรที่ 3 จุดของร่างกาย คือ
ประดับมงกุฎ หรือ ชฎา หรือ กระบังหน้า ส่วนที่สองประดับบริเวณช่วงไหล่ และช่องอก (ถัน) ส่วนที่สาม
เน้นเครื่องประดับเพื่อปกปิดอวัยวะเพศ อันเป็นบริเวณต่ำกว่าท้องน้อยลงไป เข็มขัดภูห้อยใช้คาดทับผ้านุ่ง
บริเวณส่วนตะโพกบนของสตรีและบุรุษ นิยมทำจากโลหะเงินหรือทอง จึงถือว่าเป็นเครื่องประดับของสตรีผู้
ร่ำรวย หรือสตรีทั่วไปที่รับรูปแบบการแต่งกายของนางอัปสร

2. ผลการประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะโดยพัฒนาจากศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรใน

ภาพจำหลักปราสาทขอมไทยและกัมพูชา ในประเด็นนี้ได้ประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะโดยใช้ศิราภรณ์ที่
ปรากฏอยู่ในภาพจำหลักนางอัปสรที่ปราสาทศีขรภูมิ ประเทศไทยและปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชา สร้าง
ให้ออกมาในแนว “ศิลปะร่วมไทยกัมพูชา” โดยเน้นเรื่องลวดลายบนศิราภรณ์ มุ่งให้เห็นความสวยงาม ประณีต
เพื่อให้ผู้พบเห็นเกิด สุนทรียรสในศาสตร์ทางการเห็น การประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะ ได้นำรูปแบบของ
ศิราภรณ์บนภาพจำหลักนางอัปสรปราสาทขอมมาปรับปรุง ประยุกต์ ดัดแปลง โดยใช้พื้นฐานจากภาพจำหลัก
ที่ปรากฏ และนำศิลปะไทยและกัมพูชามาเชื่อมโยงให้เกิดความกลมกลืน จากศิราภรณ์ที่คิดประดิษฐ์ขึ้นดังกล่าว

มีความหมายในเชิงปรัชญาโดยได้ยึดหลักความเชื่อเกี่ยวกับเทพ การบูชาเทพ เช่น ฉัตรและดอกฉัตรพระอินทร์ที่ปรากฏบนศิราภรณ์ภาพจำหลักนางอัปสร ที่ปราสาทนครวัดและปราสาทศีขรภูมิ แสดงให้เห็นถึงการเคารพบูชาเทพเจ้า คล้ายกับการประกอบพิธีบวงสรวงต่าง ๆ ตามหลักปฏิบัติของศาสนาพราหมณ์ ลวดลายไทยที่ปรากฏอยู่บนกระบังหน้าและบางส่วนของศิราภรณ์ เป็นลวดลายที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยใช้หลักความสงบหรือสมาธิในศาสนาพุทธ เพื่อแสดงความมุ่งมั่นในการประกอบพิธีบวงสรวงองค์เทพ และ ลวดลายกนกที่อ่อนช้อยสวยงาม ใช้หลักการเคลื่อนไหวเพื่อเป็นการเชื่อมโยงหรือสื่อถึงจักรวาล การเวียนว่ายตายเกิดตามปรัชญาศาสนาพุทธ แนวทางในการอนุรักษ์ยังยึดอ่อนช้อย พริ้วไหว สะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการเคลื่อนที่ของจักรวาลที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

การจรรโลงค่านิยมของคนรุ่นใหม่ โดยใช้ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรเป็นเครื่องมือกล่อมเกล่าจิตใจให้เกิดความสุนทรีย์ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เพราะศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสร เป็นศิราภรณ์ในแนวศิลปะร่วมไทยกัมพูชา สร้างสรรค์ขึ้นจากศิราภรณ์ที่ปรากฏบนภาพจำหลักนางอัปสรปราสาทขอม โดยนำรูปแบบหรือวัฒนธรรมการแต่งกาย ตามจินตนาการของช่างแกะสลักกัมพูชา และศิลปะลวดลายอันอ่อนช้อยของไทยมาผสมผสานกัน สร้างให้เกิดสุนทรียรสในศาสตร์ทางการเห็น ที่พัฒนาจากศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรปราสาทขอมมีประโยชน์ในการจรรโลงค่านิยมของคนในสังคม ให้ได้รับรู้เรื่องราวจากภาพจำหลักที่เป็นรากเหง้าดั้งเดิมของบรรพบุรุษกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกัมพูชาที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งคนในสังคมปัจจุบันไม่มีโอกาสเข้าไปเห็นหรือเข้าไปสัมผัสในสถานการณ์

ปัญหาและข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง การประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรจากภาพจำหลักปราสาทขอม มีปัญหาและข้อเสนอแนะในการวิจัย ดังนี้

1. ปัญหาในการวิจัย พบว่า ปัญหาหลัก คือ การสร้างปราสาทขอมเป็นเรื่องราวที่สืบทอดโดยมุขปาฐะ ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้ที่รู้ข้อมูลในปัจจุบันจะรู้เป็นบางส่วนไม่ทั้งหมด ถ้าจะให้ข้อมูลที่ถูกต้องจะต้องเป็นคนในสมัยนั้นซึ่งไม่มีแล้ว เป็นการยากในการสืบค้นหาข้อมูล และอาศัยการศึกษาจากภาพจำหลักนางอัปสรปราสาทขอมและการสัมภาษณ์ ทำให้การประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรจากภาพจำหลักปราสาทขอม ไม่สามารถประดิษฐ์ศิราภรณ์ให้มีความแปลกแหวกแนว แตกต่างไปจากของเดิมมากนัก เนื่องจากขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรมีการยึดวัฒนธรรมรัฐชาติเป็นหลัก ชาวกัมพูชานับถือเทพอัปสรานครวัดเป็นเทพแห่งความดีงาม เป็นเทพธิดาผู้พิทักษ์เทวสถานในศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ภาพลักษณ์ของเทพอัปสรในจินตนาการของชาวกัมพูชาคือความงามอ่อนช้อยและบริสุทธิ์ หากประดิษฐ์ศิราภรณ์ประดับศีรษะนางอัปสรออกมาแล้วขัดแย้งกับจินตนาการของชาวกัมพูชา อาจทำให้เกิดการไม่ยอมรับความคิดเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาจทำให้กระทบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ พื้นฟูและส่งเสริม สร้างจิตสำนึกให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น และควรรักษาสืบสานมรดกอันล้ำค่าให้อนุชนรุ่น

หลังได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตอันดีงามและความเจริญรุ่งเรืองในอดีต เพื่อความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
ตนและผู้อื่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย การประดิษฐ์ศิลปกรรมระดับศิระนางอัปสรจากภาพจำหลัก
ปราสาทขอมมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย ดังนี้

2.1 จากการศึกษาศิลปกรรมระดับศิระนางอัปสรจากภาพจำหลักปราสาทขอมใน
สภาพการณ์ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากกระแสวัฒนธรรมของตะวันตก ได้เข้าไปมี
อิทธิพลอย่างมากในประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชีย จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนจากวิถีดั้งเดิมไปสู่วิถีชีวิตของ
คนตะวันตกอย่างมาก ซึ่งมีอิทธิพลจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ การสื่อสารต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่น่าห่วงอย่างยิ่ง
อาจทำให้อนาคตวัฒนธรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยและกัมพูชาต้องเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่เหลือร่องรอย
เดิมให้เห็น ถ้าไม่มีการอนุรักษ์ไว้

2.2 ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีความคิดความ
เชื่อ ศิลปวัฒนธรรมและศิลปะไทยและกัมพูชา เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ ความสืบเนื่องของ
วัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา

2.3 ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชากร ชาวชนไทยมีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญ
ของโบราณสถาน ซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ ให้ทุกคนช่วยกันอนุรักษ์และสืบสาน นำสิ่งที่ตั้งมา
เป็นแนวทางในการปฏิบัติ สร้างจิตสำนึก เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจวัฒนธรรมท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- ศิลปากร, กรม. (2535). *พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย : แหล่งรวมมรดกทางวัฒนธรรมอีสาน*. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กฤษฎา พินศรี. (2548). *การศึกษาศิลปกรรมแบบเขมรในจังหวัดสุรินทร์*. สุรินทร์: พิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติสุรินทร์.
- เครือจิต ศรีบุญนาค. (2550). *การพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมกินฮืดของชนเผ่าดั้งเดิมสายตระกูล
มอญ-เขมรในเขตอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การ
พัฒนาภูมิภาค บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- เนาวรัตน์ เทพศิริ. (2539). *เครื่องแต่งตัวชุดพระและนางของละครรำ*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยาอุฒิ สุขสวัสดิ์. (2537). *ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย : ภูมิหลังทางปัญญา-รูปแบบทาง
ศิลปกรรม*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สมมาตร ผลเกิด. (2529). *การศึกษาปราสาทศิระภูมิ จังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สิริวรรณ วงษ์ทัต. (2547). *ภาพสลักกระเบื้องปราสาทนครวัด*. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 12(16), 133-169.